

Till

Kungl. Skolöverstyrelsen

De alltför stora klassernas negativa verkningar för undervisning, disciplin och trivsel har ofta omvittnats. I flera undersökningar om skolförhållanden har dessa olägenheter framhållits. Här skall några av dessa undersökningar bringas i erinran.

En stor undersökning om skolans disciplinproblem i Stockholm (L. Husén, T. Husén, N-E Svensson: Elever-Lärare-Föräldrar, Stockholm 1959) innehöll bl.a. en enkät, som skulle belysa huvudstadslärarnas arbetssituation. I sammanfattningen (s. 147) av denna specialundersökning hette det bl.a.: "Av de åtgärder för att befrämja trivselen som lärarna ansett vara mest betydelsefulla är 'mindre klassenheter' den som bedömts som viktigast."

I Bengt Ramunds undersökning för skolberedningens räkning om elevrekrytering m.m. i kommunal flickskola och praktisk realskola (stencil I 290) ingår en lärarenkät (tabell VII:2). Denna enkät berör även lärare på allmän realskollinje. Bl.a. ställer man där frågan "Vilka omständigheter i denna skolform anser ni bidra mest till den arbetsvolym ni har som lärare här?" Tolv

LR:s styrelse, skolnämnd och RR:s styrelse.
Skrivelse till SÖ ang. disciplinproblem.
LR-368a-61-90---

svarsalternativ angavs. Det visade sig att lärarna från alla tre utbildningsformerna - kommunal flickskola, praktisk realskola och allmän realskollinje - satte alternativet "klasserna alltför stora" främst.

Ingvar Johannesson har för skolberedningen gjort undersökningar om differentiering och social utveckling. (SOU 1960:42). Han har därvid bl.a. studerat den roll klassernas storlek spelar för de sociala kontakterna inom klassen. Ur detta avsnitt må citeras följande sammanfattning (s. 128):

"Elevantalet i klassen har en fundamental betydelse för interaktionen. Det visar sig att elevernas intima kontakter i regel är begränsade till ett litet urval av kamraterna och detta urval är relativt oberoende av klassens elevantal. När elevernas antal förhöjes ökas antalet parrelationer med en starkt stigande progression, så att när elevantalet i klassen blir större, reduceras de sociala kontaktmöjligheterna i stigande grad. Ett lägre elevantal i klassen underlättar möjligheterna och ökar tillfällena till intimare social kontakt."

För att få en bild av frekvensen av alltför stora klasser har Läroverkslärarnas riksförbunds skolnämnd låtit göra en undersökning, som bygger på materialet i de skolkataloger som sänds in till skolöverstyrelsen från varje skola. I dessa lämnas som bekant uppgifter om elevantalet i olika klasser. Uppgifterna har sammanställts till en statistisk översikt omfattande samtliga 3-åriga, 4-åriga och 5-åriga realskolor i landet. I undersökningen ingår således alla realskoledelar av högre allmänna läroverk, alla kommunala realskolor, alla fristående realskolor och samrealskolor samt alla kommunala praktiska realskolor. Undersökningen sträcker sig över de tre läsåren 1958/59, 1959/60 och 1960/61.

I tabellerna i bil. 1 ges sammanfattningar av undersökningens resultat. Tabellerna redovisar klasser- ./.

nas fördelning på två olika storleksgrupper, nämligen 35 eller lägre och över 35 elever.

Som framgår av tabellerna har omkring en fjärdedel av nybörjarklasserna i de 4-åriga och de 3-åriga realskolorna över 35 elever. Denna storleksgrupp utgör även ett betydande inslag i de högre klasserna. En avsevärd del av undervisningen i våra realskolor försiggår alltså i klasser, som ligger över gällande maximital. Mot bakgrunden av vad som ovan anförts ur olika undersökningar, där de stora klassernas negativa effekt påvisats, framstår den här redovisade fördelningen av klasserna på de båda storleksgrupperna som ett anmärkningsvärt förhållande inom skolorganisationen. Detta omdöme får ökad styrka genom de uppgifter som kan erhållas vid en analys av storleksgruppen över 35 elever. (Se nedanstående sammanställning). Det visar sig nämligen, att denna grupp t.o.m. innehåller några klasser på 40 elever och att klasser med 38, 39 och 40 elever utgör över en tiondel av samtliga med mer än 35 elever. Klasserna med 37, 38, 39 eller 40 elever utgör mellan knappt hälften och en tredjedel av samtliga med mer än 35 elever. Dessa uppgifter visar, att det påvisade förhållandet inte inskränker sig till överskridande av delningstalet med någon enstaka elev. Det är tydligen ganska vanligt att delningstalet för nya klasser i realskolorna överskrids med både 2 och 3 elever, i något fall även med 4 elever.

Fördelningen av klasserna med mer än 35 elever på olika storleksgrupper

	Klasser med 36 elever		Klasser med 37 elever		Klasser med 38 elever		Klasser med 39 elever		Klasser med 40 elever	
Läsår	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%	Ant.	%
1958/59	493	57	243	28	93	10,7	33	3,7	6	0,6
1959/60	490	65	181	24	59	8	17	2	8	1
1960/61	348	63	147	27	38	7	14	2,5	3	0,5

I åtskilliga sammanhang - t.ex. vid överväganden inom realskoleutredningen samt i form av förslag från skolöverstyrelsen och från LR - har understrukits behovet av sänkning av maximitalet åtminstone för realskolans avslutningsklass till 30. Det kan därför vara av intresse att redovisa hur stor andel av respektive linjers avslutningsklasser som har över 30 elever. Denna redovisning återfinns i nedanstående sammanställning.

Andelen avslutningsklasser med mer än 30 elever

Klass/Läsår	1958/59 %	1959/60 %	1960/61 %
4 ⁴	23	27	35
3 ³	40	43	30
5 ⁵	40	42	50

Flera olika faktorer torde ha medverkat till det anmärkningsvärda förhållandet, att en stor andel av realskolans klasser ligger över maximitalet 35. Lokalfrågor och organisatoriska faktorer kan framhållas som vanliga orsaker. Sättet för fastställande av skolorganisationens omfattning inför varje nytt läsår har av allt att döma spelat en viss roll. På grundval av den preliminära bedömningen vid slutet av vårterminen vidtas dispositioner för nästa läsår i form av lokal- och läraranskaffning samt schemaläggning. De förändringar som inträffar ifråga om elevantalet efter vårrapportens upprättande rubbar underlaget för dessa dispositioner, i den mån de innebär, att nya avdelningar måste bildas. Om ytterligare lokaler och lärare kan anskaffas till den sålunda utökade organisationen och om schema och tjänstgöringsfördelning kan läggas om, kan skolan ta denna organisation. Ofta utgör emellertid dessa problem mycket stora svårigheter och oöverstigliga hinder för en utökning av organisationen. Antalet avdelningar måste hållas oförändrat på grund av

att nya lokaler och nya lärare inte kan skaffas på ett sent stadium eller på grund av att schema och tjänstgöringsfördelning inte kan göras om. En ökning av elevantalet utöver det preliminära som beräknats i vårrapporten kan då få till följd, att de ursprungligen bildade klasserna på kanske maximalt 35 elever tillåts växa utöver detta antal inom ramen för en oförändrad organisation. I vilken utsträckning det här antydda förloppet bidragit till att skapa det betydande inslaget av klasser med mer än 35 elever i realskoleorganisationen låter sig inte exakt beräknas utan att en närmare undersökning genomförs. Det kan dock på goda grunder antas, att detta förlopp är en relativt vanlig orsak till att stora klasser bildas. Det vore därför enligt LR:s mening befogat att angripa det här berörda problemet bl.a. genom nya anvisningar för uppgörande av organisationen vid realskolorna inför varje nytt läsår. En möjlighet vore att vid den preliminära beräkningen under vårterminen använda en ganska god marginal för elevantalet i klasserna med hänsyn till den erfarenhetsmässiga ökningen efter vårrapportens uppgörande samt låta de sålunda bildade avdelningarna bestå, även om vid början av läsåret någon eller några av dem skulle underskrida delningstalet. Ett sådant förfarande skulle innebära, att man fastställde organisationen definitivt redan vid slutet av vårterminen före det nya läsåret. Vårrapporten finge då mera än hittills karaktär av definitiv organisationsplan.

Skolöverstyrelsen har tidigare (petita för budgetåret 1961/62) föreslagit att inom första klassen av treåriga realskolan klassavdelning vid undervisning i modersmålet skall få uppdelas under en veckotimme, om antalet elever i klassen uppgår till minst 21. De siffror som redovisats i vår förevarande framställning visar, att en sådan möjlighet till uppdelning behövs såväl i den 3-åriga som i den 4-åriga realskolan. Det finns därför starka sakliga

skäl för att ett på detta sätt utvidgat förslag på nytt föreläggs statsmakterna.

Enligt läroverksstadgans § 44 mom. 3 skall delningstalet i realskolans högsta klass utgöra 30, men genom särskild bestämmelse i regleringsbrev har undantag gjorts från bestämmelsen så att ett elevantal av 36 erfordras för delning av realskolans högsta klass. Tidigare har i olika sammanhang - i riksdagen, i utredningar och i framställningar från LR - framhållits behovet av lägre elevantal i denna klass. De ovan anförda uppgifterna angående frekvensen av klasser med mer än 30 elever styrker denna uppfattning. Enligt förbundets mening bör därför frågan om slopande av undantagsbestämmelsen aktualiseras på nytt.

Under hänvisning till ovanstående får riksförbundet hemställa

att nya anvisningar ges beträffande fastställandet av organisationen av realskolorna inför ett nytt läsår samt

att skolöverstyrelsen i framställning till Kungl.

Majst föreslår dels delning av klass vid modersmålsundervisningen i 1⁴ och 1³, dels slopande av undantagsbestämmelsen beträffande delningstalet i realskolans högsta klass.

Stockholm den 18 maj 1961

Läroverkslärarnas riksförbund

Sven J:son Lundquist

Ordförande

/

Nils Hultquist

Fördelning av 4-åriga realskolans klasser

Skolor:	1 ⁴				2 ⁴				3 ⁴				4 ⁴			
	35 eller lägre		Över 35		35 eller lägre		Över 35		35 eller lägre		Över 35		35 eller lägre		Över 35	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
58/59																
Hal	161	74	55	26	145	63	85	37	180	75	60	25	178	97	5	3
Kr	83	78	24	22	95	80,5	23	19,5	101	88	14	12	97	100		
Rs + Sr	171	71	71	29	197	69	87	31	266	90	30	10	265	100		
Pr	67	57	51	49	106	86	17	14	108	88,5	14	11,5	103	98	2	2
Summa	482	70,5	201	29,5	543	72	212	28	655	85	118	15	643	99	7	1
59/60																
Hal	155	78	44	22	143	58	103	42	201	78	58	22	217	98	5	2
Kr	78	75	26	25	94	85	16	15	121	96	5	4	118	99	1	1
Rs + Sr	135	70	59	30	205	78	58	22	276	91	28	9	284	99	4	1
Pr	87	70	38	30	111	83	22	17	129	94	8	6	124	99,6	1	0,4
Summa	455	73	167	27	553	73	199	27	727	88	99	12	743	98,5	11	1,5
60/61																
Hal	98	78	27	22	143	63,5	82	36,5	217	80	53	20	220	93	16	7
Kr	81	77	24	23	95	85,5	16	14,5	109	93	8	7	125	98	2	2
Rs + Sr	120	73	44	27	152	73	57	27	265	92	22	8	289	98	5	2
Pr	103	83	21	17	121	90	14	10	126	94	8	6	122	100		
Summa	402	78	116	22	511	75	169	25	717	89	91	11	762	97	23	3

Fördelning av 3-åriga realskolans klasser

Skolor:	1 ³				2 ³				3 ³			
	35 eller lägre		Över 35		35 eller lägre		Över 35		35 eller lägre		Över 35	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
58/59												
Hal	54	77	16	33	20	80	5	20	14			
Kr	11	69	5	31	1	33	2	67	3			
Rs + sr	60	69	27	31	9	53	8	47	11			
Pr	4	80	1	20	6	75	2	25	8			
Summa	129	72	49	28	36	68	17	32	36			
59/60												
Hal	121	75	39	25	72	87	11	13	20			
Kr	30	81	7	19	14	82	3	18	3			
Rs + sr	111	72,5	42	27,5	74	87	11	13	15			
Pr	9	100	-		9	100	-		4			
Summa	271	75	88	25	169	87	25	13	42			
60/61												
Hal	194	78,5	53	21,5	131	76	41	24	71	96	3	4
Kr	26	76	8	24	34	97	1	3	14	93	1	7
Rs + Sr	128	77	38	23	134	86	21	14	76	100	-	
Pr	3	100	-		5	100	-		5	100		
Summa	351	78	99	22	304	83	63	17	166	98	4	2

Fördelning av 5-åriga realskolans klasser

Skolor:	1 ⁵				2 ⁵				3 ⁵			
	35 eller lägre		Över 35		35 eller lägre		Över 35		35 eller lägre		Över 35	
58/59	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Tal	63	95	3	5	107	68	50	32	164	63	98	37
Rs + Sr	3	75	1	25	3	27	8	73	19	41	27	59
Summa	66	94	4	6	110	65	58	35	183	59	125	41
59/60												
Tal	30	97	1	3	37	63	22	37	118	66	45	34
Rs + Sr	-		-		2	50	2	50	5	42	7	58
Summa	30	97	1	3	39	62	24	38	123	70	52	30
60/61												
Tal	39	95	2	5	40	93	3	7	59	83	12	17
Rs + Sr	-		-						5	100		
Summa	39	95	2	5	40	93	3	7	64	84	12	16

4 ⁵				5 ⁵			
35 eller lägre		Över 35		35 eller lägre		Över 35	
Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
218	78	61	22	181	99,5	1	0,5
37	72,5	14	27,5	31	100	-	
255	77	75	23	212	99,5	1	0,5
212	75	71	25	198	97	6	3
31	72	12	28	34	100	-	
244	75	83	25	232	97,5	6	2,5
133	76	41	24	186	88,5	24	11,5
5	62	3	38	30	100	-	
138	76	44	24	216	90	24	10

Till

Kungl. Skolöverstyrelsen.

Med anledning av Kungl. Skolöverstyrelsens utkast till anvisningar rörande tillämpningen av folkskolestadgans bestämmelser i §§ 59-63 angående elevernas uppförande får Läroverkslärarnas riksförbund (LR) härmed anföra följande.

Om innehållet i anvisningarna torde i huvudsak kunna sägas, att de i sin ofta allmänt resonerande form i sak icke tillför välutbildade lärare några nya kunskaper om disciplinmedlens handhavande. Då anvisningarna emellertid även vänder sig till skolstyrelsen, målsmän och andra av skolarbetet berörda kan det måhända likväl vara av ett visst värde med kommentarer utöver t.ex. sådana som skolöverstyrelsen utfärdat till läroverksstadgan §§ 53-54.

Förbundet har tagit del av det av Sveriges folkskolläraryörbund m.fl. organisationer den 15 december 1958 avlåtna yttrandet. Med hänsyn till att anvisningarna gäller det arbetsområde, inom vilket dessa organisationers medlemmar är verksamma och tillika endast ett fåtal av förbundets egna medlemmar beröres, har förbundet, som kan ansluta sig till huvudtankarna

Yttrande över SÖ:s utkast till anvisningar rörande tillämpningen av folkskolestadgans bestämmelser i §§ 59-63 angående elevernas uppförande.

LR-861-58-40---

bakom folkskolläraryrkesförbundets yttrande, funnit sig icke böra framföra i viss mån avvikande detaljsynpunkter, som huvudsakligen är av formuleringskaraktär. Dock vill förbundet beträffande vad som i utkastet anförts under III. Förbudet mot kroppslig bestraffning meddela, att förbundet ansluter sig till den av kanslirådet Wejle utarbetade alternativa lydelsen av punkt 8 under § 59. Kanslirådet Wejles förslag synes dels vara dispositionsmässigt riktigare och dels medverka till att diskussionen om kroppslig bestraffning gives rimligare proportioner än vad som kan bli följden av att problemen behandlas i ett särskilt kapitel.

I fråga om kvarstannande efter skoldagens slut har framförts, att skolskjutsförhållanden understundom skulle omöjliggöra utnyttjandet av detta disciplinmedel. Förbundet vill ifrågasätta om det under alla omständigheter skall anses vara nödvändigt, att kvarstannandet äger rum samma dag som förseelsen begåtts - om kvarstannandet kan skjutas till någon av de påföljande dagarna är det sannolikt, att man skall kunna finna något tillfälle, då skjutsanordningarna icke lägger hinder i vägen. Självfallet är att beslutet om kvarstannande skall delges eleven i omedelbar anslutning till den begångna förseelsen.

Stockholm den 20 december 1958.

Läroverkslärarnas riksförbund

(Sven J:son Lundquist)

/

(H.Bertil Lidgard)